

ТАҚРИЗИ РОҶБАРИ ИЛМӢ

ба таҳқиқи диссертатсионии Қаюмзода Сафармоҳ Чумъахон дар мавзуи «Таҳлили луғавӣ-маъноии вожагони соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ (дар мисоли дарахтони мевадор, бемева ва гулҳо)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 6.2.14. Забоншиносии типологӣ ва муқобилавӣ.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ аз он иборат аст, ки диссертатсияи Қаюмзода Сафармоҳ Чумъахон фарогири яке аз масъалаҳои муосир, мубрам ва илми забоншиносӣ, аз ҷумла, забоншиносии фарҳангӣ, яъне таҳлили лингвофарҳангии лексикаи соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ мебошад ва ба шиносномаи ихтисоси илмӣ ҷиҳати дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 6.2.14. Забоншиносии типологӣ ва муқобилавӣ мутобиқат менамояд.

Дар даҳсолаҳои охир баррасии масъалаҳои марбут ба илми забоншиносии қиёсӣ диққати муҳаққиқону олимони тоҷикро ба худ ҷалб намудааст, зеро масъалаи омӯзишу пажӯҳиши самтҳои гуногуни илми забоншиносӣ, махсусан, забоншиносии фарҳангӣ дар мадди аввал меистад. Омӯзиши лексикаи соҳаи боғдорӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ кайҳо диққати забоншиносону муҳаққиқонро ба худ ҷалб намуда буд. Махсусан, муқоисаи ин гурӯҳи калимаҳо аз забони тоҷикӣ бо забони олмонӣ, ки яке аз забонҳои қавмҳои ориёӣ маҳсуб меёбанд. Ба рисолаи Қаюмзода Сафармоҳ Чумъахон аз ҳамин мавқеъ баҳо бояд дод.

Боиси таъкид аст, ки роҳбарон ва роҳнамоёни муҷаддидини замон равзанаи имконияти дигареро барои таҳлилу тадқиқи вожагони соҳаи боғдорӣ аз нигоҳи илми забоншиносии фарҳангӣ пешкаш мекунанд, ки боиси дастгирӣ ва қобили идома додан мебошад. Ин имконият барои ҳаллу фасли илмии масъалаҳои муштараки осори шифоӣ ва китобӣ, дарёфти нуқтаҳои муштараки онҳо дар тасвири ҳаёти воқеӣ ва муайян намудани дараҷаи хизмати онҳо ба ҷомеаи муосир фароҳам оварда шудааст.

Забоншиносии фарҳангӣ бевосита ба шуури инсонӣ, фарҳанг ва забон равона шудааст, зеро фарҳанги миллӣ дар шуури ҷамъиятӣ таҷассум шуда, дар забон ифода ёфта, тавассути забон васила аз насл ба насли дигар мегузарад. Забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ низ чун ҷузъи фарҳанги миллӣ дорои манбаъҳои мухталифи ташаккул ва рушди худ буда, муайянсозии раванди ташаккули таркиби вожаҳои онҳо бе омӯзиши суннату анъанаҳои соҳаи боғдорӣ мардуми тоҷик ва олмонизабон имконнопазир аст. Омӯзиши ҷанбаҳои забоншиносии фарҳангӣ ва майдони маъноии забони тоҷикӣ ва муқоисаи онҳо бо забонҳои дигар, махсусан, забони олмонӣ, ки решаи дури ориёӣ дорад, солҳои охир ба яке аз масъалаҳои мубрам миёни олимону донишмандон табдил ёфта истодааст.

Дар забоншиносии тоҷик ба ин масъала тавҷуҳи хосса дода истода, корҳои илмӣ зиёде ба назар мерасанд. Ин раванд аз ташаккулебии робитаҳои байнизабонӣ ва байнифарҳангии халқи тоҷик бо миллати олмонитабор дарак медиҳад. Аз ин рӯ, ҳангоми омӯзиш ва муқоисаи забонҳо, махсусан, муқоисаи забони тоҷикӣ бо забони олмонӣ, ки яке аз қавмҳои деринаи ориёӣҳо маҳсуб меёбанд аз ҷиҳати лингвокултурологӣ бояд ба тасвири ҷаҳони забони омӯхташаванда ё муқоисашаванда, майдони маъноӣ, хусусиятҳои умумӣ ва фарқкунандаи ин забонҳо ва он сарчашмаҳои фарҳангӣ, ки ба ташаккул ва пешрафти онҳо асос гузоштаанд, диққати махсус дода шавад.

Солҳои охир тадқиқоти арзишманде дар ин самт барои илми забоншиносии тоҷик ба таври умум пешниҳод гардидаанд, ки кори диссертатсионии мавриди назари муҳаққиқ аз ҷумлаи онҳо ба шумор меравад.

Диссертатсияи барои тақриз пешниҳодгардида, ба қалами муҳаққиқ Қаюмзода Сафармоҳ Ҷумъахон тааллуқ дошта, ба таҳлили лингвофарҳангии лексикаи соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ бахшида шуда, дар шароити кунунӣ мавзӯи мубрам ва зарурист. Зеро дар ҳар ду забон ҳам калимаву истилоҳоти соҳавӣ то айнаи замон пурра ба риштаи таҳқиқ кашида нашудаанд.

Дар айни замон муҳаққиқони зиёде ба таҳқиқи омӯзиши ҷанбаҳои лингвофарҳангии калимаву истилоҳоти соҳаи боғдорӣ забони тоҷикӣ ва муқоисаи онҳо бо забонҳои дигар машғул буда, дар натиҷа мақому манзалат, хусусиятҳои милливу фарҳангии ин гурӯҳи калимаву истилоҳотро то андозае муайян намудаанд.

Забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ яке аз забонҳои қадимаи қавмҳои ориёинаҷод маҳсуб ёфта, дар қисмати лексии онҳо умумиятҳои зиёде ба мушоҳида мерасанд. Соҳаи боғдорӣ низ пешаи дӯстоштаи ин ду ақвом ба шумор рафта, таърихи пайдоиши кӯҳан дорад. Мавҷудияти ин соҳа дар китоби динии қадимаи ду ақвом "Авесто" ёдрас гардидааст. Бо мурури замон дар сохтори морфологии ин забонҳо тағйиротҳои зиёде ба амал омадаанд, ки ин раванд таъсирашро ба лексикаи соҳаи боғдорӣ низ гузошта тавонист.

Ба ҳамин тариқ, калимаву истилоҳоти соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ аз давраҳои аввали рушди забонҳо сарчашма мегиранд, дар ибтидои пайдоиши худ аксарияти ин калимаву истилоҳот ба ҳамон шакли маъние, ки дар айни замон қорбаст мегарданд қорбаст шуда истодаанд.

Ба ақидаи муаллиф мушоҳидаҳо имкон доданд, муайян намоем, ки ба лексикаи соҳаи боғдорӣ бештар калимаву истилоҳоте, дохил мешаванд ки бо суннату анъанаҳои мардумӣ иртиботи зич доранд. Яке аз хусусиятҳои хоси калимаву истилоҳоти ифодакунандаи мафҳумҳои боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ вобаста ба замон, макон ва ранг ба зӯҳур омадаанд. Ва муаллиф бо як маҳорати беҳамто ин хусусияти онҳоро дар диссертатсия нишон дода тавонистааст.

Бояд қайд намуд, ки оид ба вожаҳои соҳаи боғдорӣ, мақом, вазифаҳо, хусусиятҳои милливу фарҳангии ин гурӯҳи калимаву истилоҳот миёни донишмандон баҳсу назарияҳои гуногун вучуд дошта, то ҳол идома дорад.

Пажӯҳиши мазкур ба яке аз масъалаҳои мубрами таҳқиқоти муқоисавии вожаҳои соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ аз нигоҳи лингвокултурологӣ бахшида шудааст.

Қаюмзода Сафармоҳ Чумъахон соли 2003 ба факултети забонҳои романӣ – германи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ дохил шуда, соли 2008 донишгоҳи мазкурро бо дипломи дараҷаи мутахассис аз рӯи ихтисоси “муаллими немисӣ ва англисӣ” хатм намудааст.

Номбурда бо фармоиши ректори Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода (ҳозира Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода) аз 19 –уми апрели соли 2021 ба ҳайси унвонҷӯи кафедраи забоншиносии муқоисавӣ ва назарияи тарҷума қабул карда шудааст.

Фаъолияти кори Қаюмзода С.Ҷ. аз соли 2008 ба ҳайси омӯзгори кафедраи забонҳои романӣ-германи ДДОТ ба номи С. Айнӣ шурӯъ шуда, то соли 2009 дар ин вазифа фаъолият намудааст. Аз соли 2009 то 2015 ба ҳайси омӯзгори фанни забони англисӣ дар МТМУ №3 дар н. Темурмалик кор кардааст. Аз соли 2015 то соли 2017 дар МТМУ №32 ба ҳайси омӯзгори фанни забони англисӣ кору фаъолият намудааст. Аз соли 2018 то соли 2019 дар шӯбаи маорифи ноҳияи Темурмалик ҳамчун мушовири кабинети методӣ кор кардааст. Солҳои 2020-2022 ба ҳайси муаалими калони кафедраи забонҳои романӣ-германи Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода фаъолият намудааст. Аз соли 2023 то инҷониб ба ҳайси муаллими калони кафедраи забонҳои хориҷии Коллеҷи омӯзгории ба номи Хосият Махсумоваи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият карда истодааст.

Кори диссертатсионии Қаюмзода Сафармоҳ Чумъахон аз муқаддима, се боб, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат аст.

Дар муқаддима мубрами мавзуи таҳқиқи диссертатсионӣ асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши масъалаи илмӣ арзёбӣ гардида, объект ва мавзуи таҳқиқ, ҳадаф ва вазифаҳои он, асосҳои назарӣ ва методологӣ, навгониҳои илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалӣ муайян карда шудаанд.

Боби якуми диссертатсия, ки “Омӯзиши назариявии вожагони соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ” унвон дорад, аз чор фасл иборат мебошад.

Дар он масъалаҳои омӯзиши масъалаҳои забоншиносии фарҳангӣ, омӯзиши назариявии вожагони марбут ба дарахтони мевадор, омӯзиши назариявии вожагони марбут ба дарахтони бемева ва омӯзиши назариявии номгузории гулҳо дар забонҳои тоҷикӣ баррасӣ гардидаанд.

Боби дуюми диссертатсия “Таснифоти мавзуи вожагони соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ” номгузорӣ карда шуда”, аз чор фасл иборат мебошад. Дар ин боб номгӯи боғҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ, калимаву истилоҳоти ифодакунандаи номгӯи дарахтони мевадор дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ, калимаву истилоҳоти ифодакунандаи номгӯи дарахтони бемева дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ тақсимбандӣ шудаанд.

Боби сеюми диссертатсия таҳти унвони “Қабатҳои лексикӣ-семантикии вожаҳои ифодакунандаи соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ” ба таҳлили лингвофарҳангии синонимҳои ифодакунандаи соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ, антонимҳои ифодакунандаи соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ, омонимҳои ифодакунандаи соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ ва сермаъноии мафҳумҳое, ки ба соҳаи боғдорӣ марбутанд, равона гардидааст.

Дар хулоса ва пешниҳодҳо натиҷаҳои асосии таҳқиқи илмӣ ҷамъбаст гардидаанд.

Нуктаҳои илмӣ ва натиҷаҳои диссертатсия илман асоснок буда, ба далелҳои муътамади назариявӣ-методӣ ва таҳлилий мустаҳкам карда шудаанд. Мухтавои асосии диссертатсия дар мақолаҳои илмии нашргардида ва баромадҳои муаллиф дар конференсияҳои сатҳи ғуногун инъикос ёфтаанд.

Хулоса, диссертатсияи Қаюмзода Сафармоҳ Ҷумъахон дар мавзӯи «Таҳлили луғавӣ – маъноии вожагони соҳаи боғдорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ (дар мисоли дарахтони мевадор, бемева ва гулҳо)» ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267) ва Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия ва автореферати

диссертатсия (қарори Раёсати Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 март соли 2021, №3) ҷавобгӯ буда, ҷиҳати сазовор гардидан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.14. Забоншиносии типологӣ ва муқобилавӣ барои химоя пешниҳод карда мешавад.

Роҳбари илмӣ, доктори илмҳои филологӣ, профессор, мудирӣ кафедраи забони тоҷикӣ ва фарҳанги муоширати Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода

Абдуллоева Гулрухсор
Зиёдуллоевна

Маълумот барои тамос

Суроға: 735320, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, н. Сино, кӯчаи Испечаки 1.
Хонаи № 2, хучраи №3.
Тел: 917 11 64 26
Т-mail: dusanbedusanbe 68@gmail.com

Имзои Г.З. Абдуллоеваро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии
Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода

Юсупова Бибичон
Ғаниҷонова

Маълумот барои тамос:

Суроға: 734019, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, к. Муҳаммадиев 17/6
Тел: +2325029
Т-mail: ddzt@ddzt.tj

Сана: “ 3 ” 01 с. 2026